

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Västsahara 2011

ALLMÄNT

Sedan 1975 administreras Västsahara av Marocko och Marocko har därmed ansvaret för att respektera och främja de mänskliga rättigheterna i Västsahara. Situationen för de mänskliga rättigheterna i Västsahara granskas i denna rapport utifrån det skydd som marockanska lagar och myndigheter ger. **Denna rapport tar enbart upp frågor där det finns uppgifter om att läget för de mänskliga rättigheterna skiljer sig från vad som gäller i Marocko. Rapporterna bör läsas tillsammans. I de fall inget annat anges gäller rapporten om Marocko även för Västsahara.** Rapporten innebär inte att regeringen tar ställning i frågan om områdets framtid och suveränitet.

Västsahara är sedan början av 1960-talet upptaget på FN:s lista över icke självstyrande områden som ska avkoloniseras. Då var området en spansk koloni och gick under namnet Spanska Sahara. 1975 annekterade Marocko området ("den gröna marschen"), varpå Spanien lämnade. En svårlöst konflikt om områdets status råder sedan dess mellan Marocko och den västsahariska befrielserörelsen Polisario. Marocko hävdar att Västsahara är en del av Marocko ("de sydliga provinserna"), medan Polisario driver rätten till självbestämmande för västsaharierna, med ett självständigt Västsahara som slutmål.

År 1988 ställde sig Marocko och Polisario bakom FN:s fredsplan för Västsahara och en FN-styrka, MINURSO, upprättades år 1991. Styrkan övervakar vapenvilan och har även i uppdrag att genomföra en folkomröstning om områdets status. MINURSO har däremot inte något uppdrag att övervaka läget för de mänskliga rättigheterna. Mandatet förlängdes senast i april 2011 med ett år, varför ny förlängning kommer att aktualiseras i april 2012. Någon folkomröstning har aldrig genomförts, eftersom parterna inte har kunnat enas

om vilka som skulle få rösträtt vid omröstningen. På förslag av FN:s generalsekreterare beslöt säkerhetsrådet istället år 2000 att förhandlingar skulle inledas mellan parterna under ledning av generalsekreterarens personliga sändebud. Mellan 2001 och 2004 lades flera förslag fram av det dåvarande personliga sändebudet, den före detta amerikanske utrikesministern James Baker. Dessa förkastades dock antingen av Marocko eller Polisario.

Under 2007 lade Marocko och Polisario fram var sin plan. På basis av dessa uppmanades de av säkerhetsrådet att inleda villkorlösa förhandlingar för att nå en snar lösning på konflikten. Den marockanska planen var ett förslag om långtgående autonomi för Västsahara inom Marocko. Polisarios förslag var en utveckling av Baker II-planen och utmynnar i en folkomröstning, som även innehåller alternativet självständighet. Båda förslagen kom att ligga till grund för förhandlingarna. Förhandlingsomgångar ägde rum 2007–2008 under ledning av FN:s generalsekreterares tidigare personliga sändebud Peter van Walsum, dock utan större resultat. Förhandlingarna återupptogs i slutet av 2010 under ledning av det nya särskilda sändebudet Christopher Ross och informella samtal har förts under 2011 – dock fortfarande utan resultat. Frankrike och USA har uttalat stöd för Marockos autonomiplan.

FN:s flyktingkommissariat UNHCR bedriver sedan 2004 ett program för förtroendeskapande åtgärder, som underlättar kontakterna mellan saharierna i lägren i Tindouf och de i Västsahara. Hittills har man inrättat telefoncenter i de flesta av lägren och genomfört besöksresor per flyg i båda riktningarna. Besöksutbytet har periodvis ställts in på grund av oenighet mellan Marocko och Polisario, men under 2011 kom man överens om att öka besöksutbytet. Kapaciteten för besöksprogrammet har varit ganska låg, men det finns nu beslut om att större flygplan ska användas. UNHCR har även undersökt möjligheten till besök landvägen, men den lösningen har lagts på is mot bakgrund av logistiska problem och kostnadsaspekter.

Sedan 1975 befinner sig ett stort antal sahariska flyktingar i läger kring staden Tindouf i sydvästra Algeriet. Läget beträffande de mänskliga rättigheterna för de sahariska flyktingarna där behandlas i rapporten om Algeriet.

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna och trendanalys

Information om läget för de mänskliga rättigheterna i Västsahara förblir svår att verifiera, då uppgift ofta står mot uppgift och mycket av den information som förmedlas är politiskt färgad. Det har förekommit att utländska observatörer och journalister hindrats från att resa in i området. De senaste

åren har parlamentariker, journalister, amerikanska och kanadensiska diplomater samt EU-diplomater, även en svensk diplomat, fritt kunnat besöka Västsahara och där träffat såväl företrädare för de marockanska myndigheterna och det civila samhället som självständighetsaktivister. Den olösta frågan om områdets framtid bidrar till att den process mot ökad demokrati och frihet som märkts i Marocko under senare år inte har varit lika påtaglig i Västsahara. Framför allt gäller det alla former av åsiktsyttringar om ett självständigt Västsahara. Deltagandet i folkomröstningen om den nya konstitutionen den 1 juli 2011 var högre (varierande från 84 till 92 procent) än i Marocko (72,65 procent). Även i det tidigare lagda parlamentsvalet i november 2011 var valdeltagandet i Västsahara enligt inrikesministeriet högre.

Rapporter om utomrättsliga frihetsberövanden och fysiska övergrepp från ordningsmaktens sida förekommer regelbundet. Förenings- och yttrandefriheten förblir begränsad för personer som på olika sätt vill uttrycka åsikter om ett självständigt Västsahara. De marockanska myndigheterna har de senaste åren visat visst gehör för synpunkter om brister i respekten för de mänskliga rättigheterna. Det marockanska nationella rådet för mänskliga rättigheter CNDH, *Conseil National des Droits de l'Homme* (tidigare *Conseil Consultatif des Droits de l'Homme*, som har uppgraderats och fått utökade befogenheter) har regionalkontor i Laayoune och Dakhla.

I november 2010 uppstod våldsamheter, då den marockanska ordningsmakten gick in och monterade ned ett tältläger i Gdeim Izik i närheten av Laayoune. Det var en protestaktion där innevånarna ställde socio-ekonomiska krav. Elva representanter för ordningsmakten och två civila dödades. Många blev skadade. Det inträffade följdes av upplopp, förstörelse, husrannsakingar och massarresteringar. Flera utredningar av händelsen gjordes, inklusive av tre internationella människorättsorganisationer. Det rapporteras att händelsen har ökat spänningen mellan befolkningsgrupperna.

Arbetslösheten i Västsahara är hög, särskilt bland den sahariska befolkningen. Trots stora ekonomiska satsningar lever en stor andel av befolkningen i fattigdom.

Eftersom informationen om läget för de mänskliga rättigheterna i Västsahara är motstridig och svårt att verifiera är det svårt att urskilja klara trender. Under vissa perioder då aktioner för självständighet för Västsahara utförs – ofta i samband med händelser som rör FN-processen eller EU-beslut – leder det många gånger till kränkningar av de mänskliga rättigheterna, vilket i sin tur leder till ytterligare protester. Under andra perioder är rapporterna om kränkningar mindre vanligt förekommande.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Se rapporten om Marocko.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det finns inga rapporter om utomrättsliga avrättningar. Däremot förekommer regelbundet uppgifter från såväl lokala människorättsorganisationer som Amnesty International och Human Rights Watch om övergrepp, brutalt våld eller tortyr från ordningsmaktens sida. Människorättsorganisationer uppger att flertalet fall avskrivs utan närmare undersökning.

Personer som har anmält att de har blivit utsatta för brutalt våld eller tortyr har i flera fall fått träffa läkare, i enlighet med marockansk lag, men uppvisade skador har inte bedömts vara resultat av tortyr. Människorättsorganisationer uppger att det är svårt att få läkare att lämna intyg om skador som har åsamkats av ordningsmakten.

Fängelset i Laayoune – *Casa Negra*, som byggdes under den spanska tiden – är, liksom många fängelser i Marocko, väldigt överbelagt. Ansträngningar görs från de marockanska myndigheternas sida för att förbättra situationen i fängelserna.

4. Dödsstraff

Se rapporten om Marocko.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Personer som är – eller misstänks vara – självständighetsaktivister, liksom deras familjer, drabbas enligt trovärdiga källor av trakasserier och förtryck. Kortare frihetsberövanden utan uppenbar anledning och husrannsakingar med skadegörelse av privategendom förekommer, liksom olika typer av våld från ordningsmaktens sida.

Den marockanska staten förnekar att någon hålls fängslad enbart för sina politiska åsikters skull. Flera människorättsorganisationer hävdar motsatsen, men uppskattningarna av antalet samvetsfångar varierar. En del av dessa rör saharier som fängslats för att ha propagerat för ett självständigt Västsahara, vilket inte är tillåtet enligt marockansk lag. Sju personer, däribland Brahim Dahane som tilldelades Per Anger-priset för mänskliga rättigheter 2009, fängslades i oktober

samma år efter en resa till Tindouf i Algeriet. Tre av dem, däribland Dahane, hölls fängslade i över ett år innan det blev aktuellt med en civil rättegång, där de anklagades för brott mot rikets inre säkerhet. De hade, innan ärendet överlämnades till civil domstol, av militär domstol frikänts från anklagelser om brott mot rikets yttre säkerhet. Vid förhandlingarna under 2010 och 2011 närvarade observatörer från Sverige, Schweiz, Spanien, Frankrike och Italien. Sveriges ambassad var representerad vid samtliga tillfällen. Dom har inte meddelats, men i april 2011 blev de tre villkorligt frigivna.

Självständighetsaktivister och människorättsaktivister från Västsahara har tidigare i vissa fall haft svårt att få pass eller i några fall hindrats att resa. De senaste åren tycks detta dock ha upphört. Många har kunnat resa till bland annat Europa utan problem. Några restriktioner för resor inom landet finns inte, med undantag för vissa områden som ännu inte har röjts från minor.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Alla som ställs inför domstol får försvarsadvokat i enlighet med marockansk lag. Försvarsadvokater, som företräder självständighetsaktivister, uppger dock att de sällan får gehör i domstolen för påpekanden om att erkännanden framtvings med brutalitet. Domstolarna godkänner ytterst sällan läkarundersökning av personer som uppger att de har torterats eller misshandlats av ordningsmakten, trots att marockansk lagstiftning ger den möjligheten. (Se i övrigt rapporten om Marocko.)

7. Straffrihet

Det arbete som utfördes av instansen för rättvisa och försoning (IER) (se rapporten om Marocko) omfattade också Västsahara vad gällde såväl det förtryck som drabbade enskilda personer där som området som sådant (till exempel eftersatt infrastruktur, skolgång och sjukvård) under kung Hassan II. Västsahara tillhör därför de områden där särskilda insatser görs inom ramen för det kollektiva ersättningsprogrammet, bland annat med stöd av EU. Individuella skadestånd till offer för grova övergrepp och kränkningar av de mänskliga rättigheterna har betalats ut av det nationella rådet för mänskliga rättigheter (CNDH).

Företrädarna för ordningsmakten i Västsahara tycks, enligt uppgifter från människorättsorganisationer, i större utsträckning åtnjuta straffrihet för brutalitet och övervåld än i Marocko när det gäller handlingar begångna mot självständighetsaktivister. Enligt uppgift rör det sig om en mindre grupp personer inom ordningsmakten som har gjort sig skyldiga till flertalet övergrepp. De marockanska myndigheterna hävdar att ordningsmakten uppträder på samma sätt i hela landet, men att den i Västsahara provoceras

genom bland annat våldshandlingar från aktivisternas sida. Ett antal personer inom ordningsmakten har de senaste åren åtalats för brott – allt från korruption i liten skala till övervåld och slag med dödlig utgång. Det finns dock ingen offentlig information om fördelning per region. Många personer ur ordningsmakten, som av självständighetsaktivister har pekats ut för våldshandlingar, har de senaste åren också förflyttats.

8. Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrandefriheten i Västsahara begränsas i större utsträckning än i Marocko när det gäller Västsaharas status. Polisarios flagga får inte visas offentligt. Viss debatt om Västsaharas framtid förekommer dock i lokala medier.

Den del av befolkningen i Västsahara, som inte har ekonomisk möjlighet att resa, har begränsade möjligheter till direkt, personlig kontakt med omvärlden, men internet används flitigt. Det finns en rädsla för repressalier bland befolkningen och rapporter om övergrepp når oftast omvärlden i efterhand. Samtidigt finns det flera organisationer som är mycket aktiva med att snabbt informera elektroniskt om övergrepp.

Västerländska journalister, parlamentariker och människorättsorganisationer har kunnat besöka Västsahara under året. Det förekommer att utländska journalister, diplomater eller företrädare för enskilda organisationer bevakas under resor i regionen. Journalister och andra personer, som av de marockanska myndigheterna misstänks vara alltför Polisario-vänliga, har avvisats från området. EU-diplomater och amerikanska och kanadensiska diplomater har besökt området 2011. Dessa kunde utan problem fritt tala med företrädare för marockanska myndigheter, det civila samhället och självständighetsaktivister.

9. Mötes- och föreningsfrihet

Förenings- och mötesfriheten är nära länkad till berörda personers eller organisationers inställning till frågan om självbestämmande. Flera nationella människorättsorganisationer har med tillstånd från myndigheterna fungerande lokalsektioner i Västsahara. Föreningen *Association Sahraouie des Victimes des Violations Graves des Droits Humains Commises par l'Etat Marocain, ASVDH* (Sahariska föreningen för offer för grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna utförda av den marockanska staten) har inte fått uttryckligt tillstånd att verka som förening, men har fått ett kvitto på en inlämnad ansökan från en administrativ domstol, vilket i princip ger organisationen rätt att verka som sådan. Föreningen *Collectif des défenseurs saharouis des droits de l'homme, CODESA* (sahariska försvarare av mänskliga rättigheter) har inte försökt lämna

in någon sådan ansökan, men tolereras, liksom ASVDH, dock i någon mån av de marockanska myndigheterna.

Demonstrationer för ett självständigt Västsahara tillåts inte, men förekommer regelbundet. Otillåtna demonstrationer leder ofta till ingripanden från ordningsmakten. Även i Marocko förekommer att sahariska studenter demonstrerar för ett självständigt Västsahara.

I början av november 2010 ingrep den marockanska ordningsmakten mot ett tältläger som upprättats utanför Laayoune i protest mot dåliga ekonomiska och sociala förhållanden. Regeringen hävdade att styrkan varit obehärdad och att avsikten var att fredligt riva lägret sedan förhandlingar har gått i stå, samtidigt som man hade fått uppgifter om att folk hölls kvar där mot sin vilja. Insatsen ledde till sammandrabbningar, vilket resulterade i att elva personer ur ordningsmakten och två civila avled, samt i att långt fler skadades. Utredningar om händelsen har gjorts av en marockansk parlamentariskommitté, CNDH, nationella och tre internationella frivilligorganisationer (Human Rights Watch, FIDH och Amnesty International).

Människorättsorganisationer har riktat skarp kritik mot regeringen för de övergrepp som skedde efteråt i samband med husrannsakingar och massarresteringar av saharier. Ett drygt hundratal greps och blev villkorligt frigivna efter närmare ett år i fängelse. Ett 20-tal västsaharier sitter fortfarande i fängelse och är åtalade inför militärdomstolen för dödligt våld mot ordningsmakten. Enligt marockansk lag är det militärdomstol som gäller i de fall militär är inblandad och då användning av vapen och/eller sprängmedel förekommit.

I slutet av november 2010 byttes guvernören i Laayoune ut, och till efterträdare utsågs för första gången en saharier. Chefen för gendarmeriet byttes också ut.

I december 2011 besökte CNDH fängelset i Salé utanför Rabat sedan man fått kännedom om att de saharier som fängslades där efter händelsen i Gdeim Izik (se under sammanfattning) hungerstrejkade. Ett möte hölls med representanter för fångarna, fängelsedirektören och en representant för fängelseadministrationen. Det ledde till bättre förhållanden för fångarna och ett slut på hungerstrejken.

Det har under 2011 rapporterats om ökad spänning i området och i september bröt ett våldsamt slagsmål ut i Dakhla efter en fotbollsmatch mellan ett västsahariskt lag (Mouloudia Dakhla) och ett marockanskt (Chabab Mohammadia). Sju personer rapporterades döda. Åklagaren beordrade en undersökning och vid påföljande rättegång dömdes tio västsaharier till mellan fyra och tio års fängelse. Rättegång pågår mot ytterligare sexton.

10. Religions- och övertygelsefrihet

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från vad som gäller i Marocko.

11. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Sedan 1977 har lokalval organiserats i Västsahara på samma sätt som i Marocko. Valen kontrolleras och övervakas av marockanska myndigheter. Övervägande delen av de valda beslutande församlingarna består av saharier. Vid det marockanska parlamentsvalet 2007 fanns det inte några internationella valobservatörer på plats i Västsahara, däremot nationella sådana, som hade utbildats med stöd av EU. Personer som öppet agerar för självständighet är i praktiken inte valbara.

Deltagandet i folkomröstningen om den nya konstitutionen den 1 juli låg mellan 84 och 92 procent, vilket var högre än i Marocko (72,65 procent). I parlamentsvalet 2011 uppgavs valdeltagandet ha varit högre än genomsnittet (45,4 procent). Nationella och internationella valobservatörer landet runt rapporterade att valet hade gått lugnt och rätt till.

CNDH har regionala kontor i Laayoune och Dakhla.

Det kungliga rådet för Västsahariska frågor, CORCAS (*Conseil royal consultatif pour les affaires sahariennes*), består enbart av utsedda personer (pro-marockanska saharier) och har bland annat i uppgift att främja det autonomiförslag som lagts fram av Marocko. Självständighetsaktivister uppger dock att de har god insyn i CORCAS arbete.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

12. Rätten till arbete och relaterade frågor

Arbetslösheten i Västsahara är hög, särskilt bland den sahariska befolkningen. I Marocko finns områden med motsvarande arbetslöshet. Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från Marocko på övriga områden.

13. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från Marocko, men det har uppgetts att sjukhuset i Laayoune hade fler specialistläkare än i städer av motsvarande storlek (250–300 000) i Marocko.

14. Rätten till utbildning

Det uppges att 98 procent av alla barn går i skolan, vilket är en högre siffra än i Marocko. Den förklaras troligen av att befolkningen till så stor del bor i städerna. Andelen skolavhopp uppges också vara lägre än i Marocko.

15. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Den marockanska staten har gjort stora ekonomiska satsningar i Västsahara. Trots detta lever en stor andel av befolkningen i fattigdom utan tillgång till rent vatten, grundläggande hälsovård eller drägligt boende. Västsahara tillhör de områden som särskilt valts ut för stöd enligt det nationella utvecklingsprogrammet INDH (Initiative National pour le Développement Humain).

Levnadsstandarden i Laayoune överstiger dock den i många städer av motsvarande storlek i Marocko. Laayoune har betecknats som en av de första städerna i Marocko som är fri från slum. De tidigare sluminnevanorna hade fått tomtmark med framdragen el, vatten och avlopp, men fick själva bygga sina hus, vilket uppgavs ha varit en framgångsrik strategi.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

16. Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från vad som gäller i Marocko.

17. Barnets rättigheter

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från vad som gäller i Marocko.

18. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Radio- och tv-sändningar på den lokala dialekten (hassania) finns i Västsahara.

19. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från vad som gäller i Marocko.

20. Flyktingars rättigheter

Personer som återvänder till Västsahara från flyktinglägren i Tindouf åtnjuter stora förmåner, som bland annat fri bostad.

21. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från vad som gäller i Marocko.

ÖVRIGT

22. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

De marockanska människorättsorganisationer som arbetar i Västsahara uppger att deras företrädare där övervakas i större utsträckning än i Marocko. I synnerhet gäller det personer som har uttryckt sympati för självständighet. Enskilda människorättsaktivister uppger att de kontrollerats mer noggrant av ordningsmakten efter att ha haft internationella kontakter om situationen i Västsahara.

23. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Övervakning av mänskliga rättigheter ingår inte i MINURSO:s mandat. I samband med diskussionerna kring förlängningen av mandatet i april 2011 åtog sig Marocko att ge fritt tillträde till FN:s specialrapportörer, vilket välkomnades i resolutionen om förlängning. I samband med ett officiellt besök i Marocko besökte den oberoende experten för kulturella rättigheter Dakhla i september 2011. Hon anmärkte att hon fått klagomål på att vissa sahariska musiker inte fått delta i musikfestivaler på grund av deras kulturella särart och att saharier inte hade fått ge sina barn traditionella hassani-namn (den lokala dialekten).

Frågan om de mänskliga rättigheterna i Västsahara följs bland annat av Sverige och EU, samt av internationella och svenska enskilda organisationer. En regelbunden dialog förs med marockanska myndigheter och Västsahara-konflikten berörs regelmässigt i de olika forum som EU inrättat inom ramen för ett fördjupat samarbete med Marocko. Frågan tas också regelbundet upp i bilaterala kontakter mellan Sverige och Marocko.